

TANULMÁNYOK DEBRECENRŐL

Admirális a reformátorok között (A debreceni Ruyter utca névadójáról)

Pusztai Gábor

néderlandista, egyetemi docens, Debreceni Egyetem

Debrecenben a Ruyter utca az erdei vasút (a „Zsuzsi vonat”) első szakasza mentén a Faraktár utcával párhuzamosan fut. A Csapókertnek ez a része, a Falógertől (korábban Olajütő) északra, a 20. század elején homokdombokkal tarkított, lankás terület volt, ami a Kincses-hegy nevet viselte. (Az elnevezés a Kincseshegy utca nevében maradt fenn.) Még egy tó is volt itt (ma a Liget tér), ahova a környékeliek nyáron fürödni jártak. A területet, a kónyai 82 holdas szőlőskertet azért vásárolta meg a város, hogy itt alakítsa ki az új köztemetőt.

Szőlőskert vagy köztemető?

Az új köztemetőre nagy szükség volt, hiszen a kisebb belvárosi temetők (Csapó utca, Hatvan utca, Péterfia utca, Kossuth utca) ekkorra vészesen túlszűfolttá váltak és akadályozták a város fejlődését is. A város polgárai joggal voltak elégedetlenek a helyzettel. A temetők nem csak túlszűfoltak voltak, de sokszor rendezetlenek, gazosak, őrizetlenek is, ahol a virágokat lelopkodták a sírokról, az emlékműveket megrongálták, és a környékeliek ide hajtották ki a jószágot legelni, ami meglehetősen kegyeletsértő is volt.¹ Ezért a városi tanács úgy döntött, felszámolja a kisebb temetőket és egy új, nagy területen elhelyezkedő, modern, jól felszerelt, művészi érzékkel kialakított köztemetőt hoz létre krematóriummal, ravatalozóval és kiszolgáló épületekkel.

Az új köztemető létesítéséről a város már 1909-ben döntött, de a megvalósításra csak 1916-ban írtak ki pályázatot.² Az új temetőt a Kincses-hegy homokdombjaira szánták, de az idő telt, és az első világháború, a háború utáni katasztrofális társadalmi, gazdasági helyzet nem tették lehetővé a tervek kivitelezését. A temető létesítésének terve hosszú évekre fiókba került és a városnak valahogyan hasznosítani kellett a területet. Ezért egy részét bérbe adták, másik részén szőlőt műveltek, amiből a városnak a boreladás révén jelentős haszna származott.³

¹ Nagy József: „*Halottak napján*”, Egyetértés, 1921. november 1., 1.

² Papp József: „*A debreceni köztemető története*”, Temetőink, AKSD, 2016 nyár. 4-6.

³ 1920-ban a város 6619 liter bort termelt ezen a területen melyet jelentős haszonnal tudott eladni.

Az új köztemető létesítésére 1921-ben a város előkészítő bizottságot állított fel, amelynek összetételét folyamatosan változtatták, de évek múltán sem tudtak semmilyen kézzelfogható eredményt felmutatni. 1922 elején azonban a tanács úgy döntött, hogy a Kincses-hegyi szőlőskert nem megfelelő az új köztemető létesítésére, mivel a terület az évek során körbeépült, ezért helyette új területet kellett keresni. Végül – sok éves huzavona után – a Hadházi út melletti legelőt, illetve a Nagyerdő egy részét szemelték ki az új köztemető helyéül. Ez azt jelentette, hogy a Kincses-hegyi szőlőskertet már nem kellett tartogatni, a terület felszabadult. A kérdés csak az volt, hogy a város megtartja-e jövedelmező szőlőskertnek, vagy felparcellázza és így felhasználja a város bővítésére. A terület akkora volt, hogy új utcák, sőt akár egy egész új városnegyed kialakítására is lehetőség nyílt. 1924 február végén határozta el a város, hogy a Kincses-hegyi birtokból új városnegyed lesz.

Az új „telep” ahogy akkor nevezték, utcanevére a muzeológus-polihisztor, Zoltai Lajos (1861–1939) múzeumőr tett javaslatot. Zoltai az utcákat „a reformáció korában szerepelt nevesebb papok, tanárok nevére nevezte el, s azokat a tanács el is fogadta”.⁴ Az elfogadott személyek között Luther Márton mellett megtalálhatóak voltak a magyar reformáció neves alakjai: Huszár Gál (1512–1575), Gönczy Kovács György (?–1595), Keresszegi Herman István (?–1641), Nógrádi Mátyás (1611–1681) és Veresegyházi Tamás (1643–1716) tiszántúli református püspökök, a mártíromságot szenvedett 16. századi református lelkész Radán Balázs, a szintén a 16. században élt református iskolamester és költő, Dézsi András, valamint a református lelkész Félegyházi Tamás (1540–1586) és Bátor Mihály (1631–1669) is. Zoltai megállapítása tehát valóban igaz a legtöbb utcanévre, azonban a holland admirálist, Michiel Adriaeszoon de Ruytert, akiről a Ruyter utcát elnevezte, a legnagyobb jóindulattal sem lehet sem papnak, sem tanárnak, sem reformátornak nevezni.

Az admirális

Michiel Adriaeszoon de Ruyter egy dél-nyugat hollandiai kikötővárosban, Vlissingenben született 1607. március 24-én egy sörkihordó fiaként, a holland függetlenségi háború (1568–1648) közepén. Születésekor még csak Michiel Adriaeszoonnak hívták, a De Ruytert, mint ragadványnevet először 1635-ben kezdte használni.⁵ Valószínűleg nagyapja vagy nagybátyja iránti tiszteletből

⁴ „Új városrész alakul Debrecenben”, Egyetértés, 1924. február 29., 2.

⁵ Vloten, Franciska van: „Een zeeleeuw die zowel met gebeden als wapens streed”, Zeeuws Tijdschrift, 56 (2006), 5–6. sz., 35–38.; Scheurleer, D.F.: *Michiel Adriaensz. De Ruyter. Leven en daden naar berichten en afbeeldingen van tijdgenoten*, 's-Gravenhage, 1907. 19.

vette fel ezt a nevet,⁶ utóbbi a holland köztársasági seregben a lovasságnál szolgált (a ruiter magyarul lovast jelent).⁷ Az ifjú Michiel, miután kicsapták az iskolából, 11 évesen tengerre szállt és hajósinként szolgált kereskedelmi hajókon. 1621-ben, 14 évesen beállt a holland hadseregbe, ahol a tüzéreknel és a muskétásoknál szolgált. 1622-ben, 15 évesen részt vett szülővárosa Vlissingen védelmében, amit a spanyolok ostromoltak.



Michiel de Ruyter emlékműve szülővárosában, Vlissingenben.

Ezután ismét tengerre szállt. 1631-től Dublinban volt a Lampsins kereskedőház képviselője, majd volt bálnavadász, kormányos, hajóskapitány és (állami

⁶ Prud'homme van Reine, Ronald: *Rechterhand van Nederland. Biografie van Michiel Adriaenszoon de Ruyter*, Amsterdam/Antwerpen: Arbeiderspers, 1998. 24. Azt, hogy a nagyapa vagy a nagybácsi nevezte-e magát először De Ruyternek, az egyetlen kutató számára sem világos. Scheurleer, Kikkert és Prud'homme van Reine mindkét lehetőséget említik. Prud'homme van Reine szerint a névfelvételben az is szerepet játszhatott, hogy a fiatal Michiel Adriaenszoon 1622-ben, Bergen op Zoom védelmében maga is lovasként szolgált a köztársasági seregben.

⁷ Kikkert, G.: *Michiel Adriaensz. De Ruyter*, Soesterberg, 2007, 13. szerint Michiel Adriaenszoon már 1633-tól használta a De Ruyter nevet.

megbízásból) kalóz is. Az első angol-holland háborúban (1652–1654) a holland flotta főtisztjei közé tartozott, a második angol-holland háború (1665–1667) idején már ő volt a flottaparancsnok. Harcolt az északi háborúban (1655–1660) is Dánia oldalán a svédek ellen. Győzelmei legendás hőssé tették Hollandiában.⁸ Ő volt az, aki megmentette az országot, megverte az angolokat saját hazájukban, és biztosította a holland kereskedelem és halászat további fejlődését. 1672-ben, a „katasztrófák évében” [rampjaar] Anglia, Franciaország, a Kölni Érsekség és Münster egyszerre támadtak Hollandiára. De Ruyter túlerővel szembeni hősiess helytállásának volt köszönhető, hogy egészen a háború végéig, 1674-ig meg tudta akadályozni az ellenséges angol-francia egyesült flotta partraszállását, és ezzel szavatolta hazája biztonságát a tenger felől. Az utolsó megbízatása az volt, hogy verje szét a francia flottát Szicília partjainál, és szabadítsa ki a magyar lelkészeket Nápolyban.⁹ A második megbízatásának maradéktalanul eleget tett. 1676. február 11-én hosszú tárgyalások eredményeként elérte a spanyol alkirálynál, hogy elengedjék a 21 református és 5 evangélikus magyar lelkészt. Az első megbízatást azonban nem tudta teljesíteni. 1676. április 22-én ütközött meg a francia flottával Messinánál. Ez volt élete nyolcadik nagy tengeri ütközete, amelyben tengernagyként vett részt. A csatában De Ruytert egy ágyúgolyó mindkét lábán megsebesítette, egy heti szenvedés után, április 29-én este halt bele sérüléseibe. Testét bebalzsamozták, és Hollandiába vitték. 1677. március 18-án Amszterdamban helyezték örök nyugalomra. Az, hogy De Ruyter nemzeti hőssé vált Hollandiában, nem csupán haditetteinek volt köszönhető. Ő a nép fiának számított, aki a felemelkedés lehetőségének szimbólumává vált. Egy egyszerű sörkihordó fia, aki 11 éves korában hajósínasként kezdte pályafutását, és aki ezután semmilyen iskolát nem végzett, mégis tehetségének, szerencséjének és szorgalmának köszönhetően nem csak nagy vagyonra tett szert, hanem elérte a legmagasabb haditengerészeti rangot is. A kis holland köztársaság korlátlan lehetőségeinek ikonikus alakjává vált. Ő volt az élő bizonyíték arra, hogy ebben a kicsi, de gazdag és szabad országban tehetséggel, akarattal és szorgalommal mindent el lehet érni. Akár a holland hadiflotta parancsnoka is válhat egy vidéki holland város egyszerű polgárának iskolázatlan, de ambiciózus és tehetséges fiából. De Ruyter tehát tengerész, kereskedő és katona is volt, de pap, reformátor és tanár sosem. Így a 20. század elején, a debreceni Kincses-hegyi új utcák névadóinak sorából igen csak kilógott. Hogy Zoltai Lajos múzeumőrnek mégis eszébe jutott a neve, nem volt véletlen. Véleményem szerint ennek két fő oka lehetett. Az egyik az ekkor már 29 éve a Nagytemplom mögött álló Gályarab emlékmű, a másik pedig a pont a húszas években elinduló gyermekvonat akció és az emiatt virágkorát élő magyar–holland kapcsolatok.

⁸ Prud’homme van Reine, 1998: 198.

⁹ Prud’homme van Reine, 1998: 313.

A Gályarab emlékoszlop

A debreceni Nagytemplom és a Református Kollégium közötti, Emlékkertnek nevezett kis parkban található a Gályarabok emlékoszlopa, mely nemcsak magyar protestáns prédikátoroknak állít emléket, hanem a holland admirálisnak, Michiel Adriaenszoon de Ruyternek is. Az emlékoszlopot, amely Gerenday Antal budapesti műhelyében készült, 1895. szeptember 21-én ünnepélyes keretek között avatták fel. Az emlékoszlop mind a négy oldalán feliratokat találhatunk. Többek között itt olvasható a 41 elítélt protestáns hitvalló neve is. Igaz, nem a teljes nevük, csak a vezetéknevük van felvésve az oszlopra, a *Debreczeni Protestáns Lap* szerint helyhiány miatt „nem fért oda a keresztnév is.”¹⁰ Az emlékmű bőkezű adományozójának, aki már korábban is többször tett alapítványt egyházi jótékony célra,¹¹ özvegy Hegyi Mihálynének (született Józsa Eufrozinának) nevét az oszlop talapzatának keleti (fő) oldalán találhatjuk. Ezen az oldalon egy gályát ábrázoló dombormű alatt volt olvasható a felirat: *Ruyter Adorján hollandi tengernagy a szabadító 1676. február 11.*¹² Talán szintén a helyhiánnyal magyarázható, hogy az oszlopra a holland admirális nevének eredetileg ez az erősen lerövidített és torzított változata került fel.

Feltételezhető, hogy ennek a bakinak több oka is volt. A De Ruyter név „de” előtagja teljesen ismeretlen lehetett a magyar olvasó számára, ezért ezt nemes egyszerűséggel elhagyták. Holott a „de” előtag a holland családnév szerves részét képezi, amely gyakran előfordul a holland neveknél, tehát nem elhagyható (De Vries, De Boer, De Klein, De Bruin stb.) Az Adriaenszoon apai nevet, melyet gyakran rövidített formában is használnak (pl.: Ariaensz) egyszerűen nem ismerték fel és keresztnévként kezelték. Az Adriaan hasonlított a magyar Adorjánra, a jellegzetes zeelandi Michiel pedig a Mihályra, ezért Michiel Adriaenszoon de Ruyterből magyar átírásban Ruyter Adorján Mihály lett. Ekkor az egyházi irodalomban a holland admirálisnak ez az erősen magyarosított névváltozata volt elterjedt. Kocsi Csergő Bálint *Kösziklára épült ház ostroma* című, magyarul nyomtatásban 1866-ban megjelent munkájában is Ruyter Adorján Mihály szere-

¹⁰ Csiky Lajos: „Közéletünk”, *Debreczeni Protestáns Lap*, 15/39 (1895. szeptember 28.) 478.

¹¹ Hegyi Mihályné 60.400 koronás alapítványt tett Debrecenben. Gazdag István: „Debreceni alapítványok az első világháború előtt”, *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve* 14 (1987) 77–83.

¹² Csiky Lajos: „Egy új emlékoszlop Debreczenben”, *Vasárnapi Újság*, 42/47 (1895. november 24.) 782.

pel.¹³ Farkas József 1869-ben (tehát jóval az emlékoszlop felállítására előtt) Pesten megjelent munkájában szintén ezt a nevet viseli a holland admirális.¹⁴



A Gályarab emlékoszlop az Emlékkertben

¹³ Kocsi Csörgő Bálint: *Kösziklára épült ház ostroma*, Budapest, 1995, 79.

¹⁴ Farkas József: *Elbeszélések a magyarországi protestáns egyház hitbajnokainak és vértanúinak*, Hornyánszky & Träger, Pest, 1869, 106.

A korabeli sajtóból tudjuk, hogy a nevek hosszúsága gondot okozott az emlékoszlop tervezőinek, így valószínűleg az a döntés született, hogy ha a magyar gályarabok csak családnévvel szerepelnek az emlékművön, akkor a holland admirálisnak is lespórolhatnak egy nevet, mégpedig azt, amit második keresztnévnek véltek, vagyis a Michiel/Mihályt (holott ez az első és egyetlen keresztnév volt). A holland tengernagy nevének magyaros átírása a 20. században is megmaradt. 1907-ben, De Ruyter születésének 300. évfordulóján Antal Géza a *Vasárnapi Újság*ban és későbbi tanulmányaiban is De Ruyter Mihályról ír.¹⁵ Marton János a Sárospataki Református Kollégium igazgatója is De Ruyter Mihályként emlegeti 1926-ban a holland admirális.¹⁶ Payr Sándor 1927-ben megjelent munkájában is még a Ruyter Mihály névváltozat szerepel. A külföldi személynevek magyarosítása nem volt idegen ettől a kortól. Bőszen deformálták sokszor a felismerhetetlenségig más nemzetek fiainak nevét. A francia író, Jules Verne regényei hazánkban Verne Gyula név alatt jelentek meg, és így járt a *Winnetou* írója, a német Karl May is, aki May Károlyként került be a köztudatba – rendkívül helytelenül. De Ruyter nevének magyarosítása mögött azonban több lehet, mint egyszerű nacionalizmus. De Ruytert mint szabadítót magáénak érezte és érzi ma is a protestáns magyarság. A holland admirális egy nehéz, sötét korszakban, a magyarországi ellenreformáció idején életet mentett, hollandként protestáns magyar életet, s ezzel valahol egygyé vált a megmentettekkel. Ő a magyar protestánsok hőse, szabadítója, és csak mellékesen, szinte elhanyagolható mértékben holland nemzeti hős. Ezzel magyarázható, hogy mikor az 1933-ban egy holland küldöttség járt Debrecenben és szóvá tették, hogy az emlékoszlopon található név, Ruyter Adorján erős megszorításokkal sem felel meg a holland admirális eredeti nevének,¹⁷ akkor az illetékesek némi tanakodás után levették a tengernagy kifogásolt magyaros nevét és Ruyter Adorján helyett a De Ruyter Mihály nevet vésték fel az oszlopra, ami a mai napig is ott látható. A makacsság, amivel a város és az illetékesek ragaszkodtak a magyar névvariációhoz, azt mutatja, hogy De Ruyterre továbbra is úgy tekintettek, mint „közülünk valóra”, a „mi megmentőnkre” nem pedig mint egy idegen ország idegen polgárára. A De Ruyter név ily módon transzparensen jelen volt a debreceni református emlékezetben. Zoltai Lajos múzeumőr nem sokat tanakodott azon, hogy a holland admirálisnak vajon hány keresztnév, illetve apai neve lehetett. Ezeket nemes egyszerűséggel elhagyta és csak a lecsupaszított vezetéknevet hagyta meg, a kötelező

¹⁵ Antal Géza: „*De Ruyter emlékünnepe Hollandiában*”, *Vasárnapi Újság* 54/15 (1907. április 11.) 289–290.; Uő. *A gályarabszabadító De Ruyter Mihály*, Budapest, Luther-Társaság, 1911.; Uő. *De Ruyter Mihály emlékezete*, Pápa, Főiskolai Nyomda, 1926.

¹⁶ Marton János: „*Gályarabok emlékünnepe*” Előadások, Sárospatak, 1926, 5.

¹⁷ Bitskey István: „*De Ruyter admirális és a magyar irodalom*”, *Michiel de Ruyter és Magyarország*. Szerk. Bitskey István, Pusztai Gábor, Debrecen, Néderlandisztika Tanszék, 2008, 216.

„de” előtag nélkül. A maga módján azonban hozzájárult ahhoz, hogy a debreceniek mégis egy lépéssel közelebb kerüljenek a holland nemzeti hős nevének korrekt leírásához.

Ruyter vagy Róther

A debreceni Kincses-hegy legtöbb utcájával ellentétben a Ruyter utca 1924-ben már létezett, csak nem így hívták. *Debrecen város utcanévkatasztere* szerint a Ruyter utca eredetileg Róther utca volt. 1913-ban jelenik meg ezen a néven az utca, majd 1928-ban Ruyter utcára nevezik át.¹⁸ Balogh László úgy magyarázza a névváltozást, hogy a „Ruyter utcát néha így ejtették ki s így is írták le.”¹⁹ Ha valóban hiteles a szerző megállapítása, akkor ez a kiejtés valószínűleg debreceni sajátosság lehetett. Akkoriban Magyarországon a De Ruyter nevet az 1897-es kiadású *Pallas Nagy Lexikona* és az 1924-es *Révai Nagy Lexikona* szerint is „Rajternek” ejtették.²⁰ A helyes holland kiejtés persze se nem „Róther”, se nem „Rajter”, hanem [ˈrœytər].

A Róther elnevezés a köznyelvben még a hivatalos 1928-as átnevezés után is évekig megmaradt. Mikor 1928-ban a városi tanács nagyobb összeget (3000 pengőt) ítelt meg az utca planírozására, akkor a bizottsági tag úgy fogalmazott, hogy „a Rother, újabb nevén a Ruyter uccai lakosok” kérelmét terjeszti be.²¹ Amikor a planírozási munka versenytárgyalása kiírásra került, akkor is mindkét néven említik az utcát.²² Egy felháborodott lakó 1929 novemberében tollat ragadott, hogy panaszának hangot adjon a planírozás és járdaépítés minőségével kapcsolatban, és valószínűleg megszokásból még következetesen Róther utcáról írt.²³ Egy ismeretlen újságíró is még Róther utcát emleget 1930 nyarán.²⁴

Hogy Rótherből miért lett Ruyter utca a felterjesztés szerint 1924-ben, hivatalosan 1928-ban, az szerintem nem a kiejtésen múltott. Inkább azt feltételezem,

¹⁸ Balogh László: *Debrecen város utcanévkatasztere*, A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei 30., Debrecen, 2007. 341. Meg kell jegyeznem, hogy az 1910-ben kiadott Debrecen szabad királyi város belsőségek házjegyzéke (Debrecen, Könyvnyomda vállalat, 1910. 740–741.) már említi a Róther utcát és lakókat is felsorol. Tehát az utca már 1910-ben létezett és laktak is benne.

¹⁹ Balogh: i.m. 337.

²⁰ Pallas Nagy Lexikona, Budapest: Pallas, XVI. kötet, 1897. 760.; Révai Nagy Lexikona, Budapest: Révai XIV. kötet, 1924. 451.

²¹ Debrecen szabad királyi város törvényhatósági bizottsági közgyűléseinek jegyzőkönyvei az 1928-as évről, XIII. évfolyam. Debrecen: Debrecen szabad királyi város tanácsa és a Tiszántúli Református Egyházkerület könyvnyomda vállalata, 1930: 173, Ügyszám 133, 5847. VII-1928bkgy.

²² „Útépítési versenytárgyalások”, Munkaadó, 1929. március 20., 8.

²³ „'Járdát' csináltak a Rother utcán”, Debreceni Újság, 1929. november 27., 6.

²⁴ Mars: „Debreceni furcsaságok”, Debreceni Újság, 1930. június 6., 12.

hogy a döntésnél jelentős szerepet játszottak a korban megerősödő holland–magyar kapcsolatok.

Trianon és a holland gyermekvonatok

A vesztés első világháború, az azt követő forradalmak, a vörös- és a fehérterror, a román megszállás majd a trianoni szerződés mély sebeket ütöttek az ország testén. Majd – mintha ez még nem lenne elég – 1918–1920-ban a spanyolnátha pusztított világszerte, és hazánkban is szedte áldozatait. A menekültek áradata az elcsatolt területekről, a gazdasági összeomlás, az éhezés, a szegénység a magyar társadalom széles rétegeit sújtotta. Mindennek legkiszolgáltatottabb elszenvedői a gyermekek voltak. Az ő megsegítésükre indult el az a nagyszabású humanitárius akció, amely *gyermekmentő akció*, vagy *gyermeküdültetési akció* néven vált ismertté. A kezdeményezők hollandok voltak: Henriette Kuyper (1870–1933) és Jan Clinge Fledderus (1870–1946).²⁵

Henriette Kuyper az egykori holland miniszterelnök, Abraham Kuyper (1837–1920) legidősebb lánya volt. Húgával, Johanna Kuyperrel érkezett 1916-ban Budapestre, ahol több önkéntessel együtt egy holland táborigénykórházban dolgozott. Hat hónapig ápolták a frontról ide szállított sebesülteket. Hazaérkezése után, 1918-ban Henriette Kuyper könyvet írt tapasztalatairól *Hongarije in oorlogstijd* [Magyarország a háború idején] címmel. Ennek a könyvnek volt köszönhető, hogy a holland társadalom egyáltalán értesült a magyarországi viszonyokról, a háború következményeiről. Jan Clinge Fledderus budapesti főkonzulként közvetlen közelségből látta a magyar fővárosban uralkodó állapotokat, a nyomort, az éhezést, a terror következményeit. Ő volt az, aki Hollandiában felhívta a figyelmet arra, hogy a háború sújtotta országok közül Magyarország is segítségre, szorul. Az ő kezdeményezésének volt köszönhető, hogy Hollandiából 1919-ben már élelmiszer segélyszállítmányok érkeztek Magyarországra. Kuyper és Fledderus kezdeményezésére indult el a gyermekmentő akció is.²⁶ A háborúban semleges Hollandia több más országgal együtt úgy gondolta, hogy morális kötelessége segíteni a világegés áldozatait. Ekkor hasonló humanitárius akciók keretén belül Hollandia többszáz gyermeket fogadott Németországból és Ausztriából. A cél az volt, hogy lesoványodott, beteges (fél)árva magyar (főleg budapesti) gyermekek holland nevelőszülőknél töltsenek néhány hónapot, hogy ott,

²⁵ Ld. Aalders, Maarten J. két tanulmányát: a, „Magyarország barátai. Henriette Kuyper (1870-1933) és Jan Clinge Fledderus (1870–1946)”, In: *A gyermekvonatok. Élő híd Magyarország, Hollandia és Belgium között az első világháború után*, szerk. Maarten J. Aalders, Pusztai Gábor, Réthelyi Orsolya, Budapest: L’Harmattan, 2020, 15–38.; (A továbbiakban: *Gyermekvonatok* i.m.) b, „A Hollandiába tartó gyermekvonatok (1919–1930)”, Uo. 39–60.

²⁶ Aalders, i.m. 2020/b 39–60.

nyugodt körülmények között feltáplálják őket, megerősödjenek, majd hazatérjenek szüleikhez.

1920 és 1930 között összesen több mint 28000 magyar gyermek jutott ki Hollandiába és töltött kint hónapokat, egyesek éveket nevelőszülőknél. Belgiumba 1923 és 1930 között több mint 21000 kis magyar, ugyanebben az időben Svájcba 10000, Svédországba 131, Angliába 603 gyermek került ki. Összesen több mint 60000 gyermek vett részt a gyermekmentő akcióban.²⁷

A holland–magyar kapcsolatok hatalmas lendületet vettek az 1920-as, 1930-as években. Számos szépirodalmi mű, vers, novella, regény, képi emlék, utcanév (pl. Budapesten a Vilma királynő útja, a mai Városligeti fasor), iskolanév (Budapesten a Julianna Iskola) tanúskodik a hollandok népszerűségéről hazánkban.²⁸ A műfordítások száma is megugrott, az irodalmi kapcsolatok erősödtek.²⁹ A gyermekeken keresztül Hollandia közelebb került Magyarországhoz. Már nem csak egy távoli kis szélmalmokkal és tulipánmezőkkel tarkított ország volt csupán, Hollandia emberi arcot kapott Magyarországon, a gondoskodó nevelőszülők arcát.

Debrecenben is jelen volt Hollandia. Innen is mentek gyerekek Hollandiába, a helyi sajtóban is rendszeresen jelentek meg cikkek, beszámolók, levelek a gyermekmentő akcióról. A városi tanácsban konkrét tervek szövegezték egy Vilma királynő utcáról, amiből végül ugyan nem lett semmi, de az elhatározás komoly volt a város részéről.³⁰ A debreceni egyetem díszdoktori címet adományozott olyan hollandoknak, akik tevékeny részesei voltak a gyermekmentő akciónak.³¹ Sőt egy holland tanszék alapítását is tervezték az egyetemen, Nagy Zsigmond vezetésével.³² Catharina Kuyper, Johanna és Henriette húga, a Amerikai-Holland Protestáns Gyermeksegély Bizottság [Amerikaansch-Hollandsch Comité voor noodlijdenden Protestantse kinderen] tagja rendszeresen járt Magyarországon, Debrecenben is megfordult. Az *Egyetértés* című debreceni lap 1921. június 16-án arról számolt be, hogy Catharina Kuyper, vagy ahogy a magyar sajtó akkor emlegette, Kuyper Katalin Debrecenbe látogatott. Megtekintette a nevezetességet, találkozott a polgármesterrel, a püspökkel és a Városi Mú-

²⁷ Aalders, i.m. 2020/b 55.

²⁸ Réthelyi Orsolya: „Az új rokonság. A gyermekvonatok a kora '20-as évek magyar kultúrájában”, *A gyermekvonatok* i.m..

²⁹ Pusztai Gábor: *Menekülés az idegenbe. Székely László élete és irodalmi munkássága*. Debrecen: Prinart-Press, 2017. 244-267.

³⁰ Bozzay Réka: „Vilma királynő utca Debrecenben? A holland királynő emlékezete és egy meg nem valósult utcanévadás”, *Debreceni Szemle*, 2020/I, 71–79.

³¹ Bozzay Réka: *A gyermekmentő akció debreceni díszdoktorai 1925-ben. A gyermekvonatok* i.m. 123–136.

³² Bozzay Réka, „Holland tanszék alapításának kísérlete a két világháború között”, *Gerundium*, 7(2016) 3–4. szám, 61–71.

zeumban az a Zoltai Lajos múzeumőr kalauzolta az illusztris holland vendéget, aki három évvel később elnevezte az új utcákat a Kincses-hegy környékén.³³ Zoltainak tehát a számos magyar református lelkész mellett, akiről mind utcát nevezett el, nem véletlen, hogy pont egy holland történelmi alakra esett a választása. Ehhez a mozgalmas holland–magyar kapcsolatok mellett hozzá járulhatott, hogy De Ruyternek volt múltja a városban, hiszen a Gályarab emlékművön (erősen torzított formában ugyan de mégis) akkor már majd harminc éve ott állt a neve. Mindezek fényében nem csodálkozhatunk azon, hogy a holland nemzeti hősről 1924-ben, Debrecenben utcát neveztek el. Még akkor is, ha az admirális kakukktojás volt a reformátorok között.

³³ „Hollandi vendég Debrecenben”, Egyetértés, 1921. június 16., 3. „Kuyper Katalin a városi múzeumban”, Egyetértés, 1921. június 23., 4.